

Al voltant de la relació epistolar entre Joan Coromines i Joan Sales: un recull d'antroponímia i toponímia de Vallclara (1954)

Moisés Selfa Sastre (Lleida)

■ 1 La correspondència entre Joan Coromines i Joan Sales

L'amistat entre Joan Coromines (Barcelona, 1905 – Pineda de Mar, 1997) i Joan Sales (Barcelona, 1912–1983) és un exemple extraordinàriament ric per tal de conèixer com el primer va cercar bons col·laboradors que volguessin recollir materials onomàstics per a una de les seves ingents obres:¹ l'*Onomasticon Cataloniae*. L'*Onomasticon Cataloniae*, com bé sabem, obra de tota una vida, és una piràmide que Coromines aixecà i dirigí des del seu exili, en primer lloc, a Cuyo (Argentina) i, posteriorment, a Xicago (Estats Units). Des d'aquí escrigué als seus ajudants i mantingué una relació epistolar molt activa amb aquests a fi d'orientar-los en les seves enquestes toponímiques perquè fossin el màxim de productives.

Entre aquests col·laboradors de Coromines figura la persona de Joan Sales amb qui intercanvià una interessant correspondència *toponímica* cap a finals dels anys 40 i al llarg dels 50. En aquesta relació epistolar, que hem anomenat intencionadament *toponímica*, hi figuren altres temes *colaterals*, també importants, sí, però secundaris ja que entre 1948 i 1957, aproximadament, Sales informà Coromines de les seves arplegues de noms de lloc i de persona pels diversos pobles i parròquies de la Conca de Barberà, la Segarra Alta, les Muntanyes de Prades i el Camp de Tarragona (cartes 19–31).²

-
- 1 Les altres dues obres magistrals de Joan Coromines són, com és ben sabut, el *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* (1980–1991) i el *Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico* (1980–1981), en col·laboració amb José Antoni Pascual, que constitueix l'actualització del *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* (1954–1957).
 - 2 Totes les cartes que citem a partir d'aquest moment en el nostre treball estan extretes de la correspondència publicada entre aquests dos personatges; vegeu Ferrer / Pujadas (ed.) (2004).

Coromines i Sales es tractaren en les seves cartes amb summa cordialitat i afabilitat: “Molt benvolgut amic” (carta 11), “Benvolgut amic” (carta 3) i, sobretot, la més usada “Estimat amic” (cartes 111, entre moltes d’altres) són algunes de les expressions que reflecteixen aquesta amistat que perdurà en el temps fins a la mort del propi Sales l’any 1983.³ Fins i tot, Sales s’*autonomena* en un comiat epistolar *deixeble* (carta 27 del 13 de juliol de 1956) de Coromines i sempre el tractà com un vertader *mestre* (carta 33 del 26 de juliol de 1957).

■ 2 Temes *colaterals* en la seva relació epistolar

En la relació epistolar entre Coromines i Sales trobem, com ja hem dit, altres vessants no estrictament toponímiques. En primer lloc, l’especial patriotisme envers la seva terra natal. Coromines patí un exili de tipus polític però també intel·lectual. Sales, militant comunista i republicà, s’exilià després de la Guerra Civil a Mèxic fins el 1948 des d’on dirigí els *Quaderns de l’Exili* (1943–1947). Per tant, tots dos, amants de la llengua i de la cultura catalanes, dugueren al seu cor una pàtria enyorada que patia les conseqüències de la censura franquista del moment.

Llegint les cartes que un envià a l’altre, veiem que Sales, de retorn ja a Catalunya, insisteix sovint Coromines, i amb força vehemència, perquè torni a la seva pàtria catalana:

Insisteixo que em penso que el millor que podríeu fer tots és anar tornant. S’edita ja força en català, i hi ha moltes ganes d’editar més; convindria que tots hi poséssim el coll, en aquesta tasca de recuperació positiva, molt més eficaç que tots els puritarismes negatius. (carta 8 del 16 de setembre de 1948)

I un any després torna a demanar aquest retorn: “Em faria molta il·lusió que tronéssiu, vós i tots els qui pensen i senten com vós” (carta 12 del 3 de setembre de 1949).⁴

Sales, activista cultural del moment, sabia que un intel·lectual com Joan Coromines era d’una especial necessitat per a aixecar des del seu país una

3 La darrera carta de Coromines a Sales, segons l’*Epistolari* al qual ens hem referir, data del 22 de juny de 1983.

4 Transcrivim literalment en aquest treball el contingut de les cartes tal com hem estat editades en l’*Epistolari* Coromines & Sales al qual ens hem referit. Això voldrà dir, com es veurà en fragments de més endavant, que poden observar, entre d’altres casos, algun descuit en alguna paraula que hauria de dur accent i no el du.

llengua, el català, en la qual començava a publicar-se malgrat la difícil situació cultural del moment.

Després del seu retorn i establiment definitiu a Catalunya –“Ja estem instal·lats a Barcelona. De moment no tenim pis, però em podeu escriure a l'adreça d'aquesta editorial, on m'he posat a treballar amb uns bons amics” (carta 8)–, Joan Sales s'incorporà a l'editorial Ariel fundada el 1941 per Alexandre Argullós i Josep Ma. Calsamiglia quan encara era prohibit editar en català. Sales parlà a Coromines de la seva activitat com a editor i li demanà ajut per sufragar les despeses derivades de la publicació de monografies com, per exemple, la de Sant Pere de Roda.⁵ En concret li prega si la Universitat de Xicago, on treballava Coromines com a professor, estaria interessada en l'adquisició d'un nombre d'exemplars d'aquesta publicació:

Acabem de llançar una monografia sobre Sant Pere de Roda, feta per Subias Galter, acuradíssima [...] ¿Podria interessar a la Universitat de Xicago l'adquisició d'un? El llibre és bo sota tots els punts de vista. I si bé el preu resulta molt elevat, a EE.UU. potser ja no els farà aquest efecte, a causa del canvi favorable. (carta 8).

Coromines acollí aquesta invitació i uns dies més tard li contesta que

[h]e proposat a la Universitat l'adquisició de la monografia sobre Sant Pere de Roda. No us asseguro que la comprin perquè hi ha moltes traves burocràtiques per l'adquisició d'edicions de bibliòfil i més si qui la proposa no és professor de l'especialitat. Però per mi no es perdrà. (carta 9 del 24 de setembre de 1948)

Joan Sales, a més de comunicar a Coromines les novetats editorials en català (“Van sortint llibres en català sense interrupció: Bernat Metge⁶, Nostres Clàssics⁷, la Catalònia⁸ i altres”), torna a informar-lo de la seva activitat editorial:

-
- 5 Ens estem referint a l'obra de Joan Subias i Galter (1948), *El monestir de Sant Pere de Roda*, Barcelona: Ariel.
 - 6 Fundació Bernat Metge. Fou fundada el 1923 sota el mecenatge de Francesc Carbó per a la traducció al català dels clàssics grecollatins.
 - 7 *Els Nostres Clàssics*, col·lecció iniciada el 1924 a Barcelona per Josep Maria de Casacuberta que fundà l'editorial Barcino. El propòsit d'aquesta col·lecció fou posar a l'abast del públic una selecció de literatura catalana anterior al segle XVI.
 - 8 *Catalònia* és una editorial i llibreria fundada el 1924 a Barcelona. Durant el franquisme s'anomenà *Casa del Libro*.

Us adjunto el prospecte d'un volum de rondalles⁹ que acabem d'editar. És el primer llibre infantil en català que el Govern autoritza, i és al mateix temps la meva primera edició en aquesta terra. Pensem continuar la sèrie; ja estem preparant un segon volum. (carta 12)

I al final d'aquesta lletra, ben conscient del seu projecte editorial, Sales li torna a demanar al seu mestre si coneix persones interessades en l'adquisició de les obres publicades per Ariel: “Envieu-me adreces de persones a qui puguin interessar les Rondalles (vaig deixar el fitxer dels Quaderns a Amèrica)” (carta 12). Era tal la intenció de potenciar l'editorial Ariel que Joan Sales demanà amb rotunditat a Coromines la seva màxima implicació en el seu projecte d'editar llibres en llengua catalana: “Penseu en llibres a fer! Digueu-me projectes concrets” (carta 8).

Però sens dubte, uns dels grans desitjos de Sales fou la proposta de publicació del *Breve Diccionario Etimológico de la Lengua Castellana*¹⁰ pel qual s'interessà a partir de 1957. De fet, Coromines, en una lletra del 3 de desembre de 1957, informa Sales de les dificultats que preveu de cara a aquesta publicació:

Una vegada feta l'obra, sembla que els editors del diccionari gros no tinguin gaire interès a publicar-la. [...]. Estic segur que el *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana* es vendrà enormement, i se'n podria fer una tirada considerable, anant estontolat el prestigi de l'obra. (carta 34)

Sis dies després, en una missiva que és la resposta al neguit de Coromines en el seu desig d'editar el *Breve diccionario*, Joan Sales afirma que “us prenc la paraula i us comprometo aquest diccionari. Si no el fes Ariel, el faria Aymà o Vergara” (carta 35). Fins i tot, li demana les condicions per a la seva publicació:

Sigui quina sigui l'editorial que se la quedi de les tres de qui sóc conseller i col·laborador, seria bo que l'oferta de condicions partís de vós mateix, perquè conec el tarannà de totes tres i sé que serà el primer que em preguntaran: quins drets d'autor, i quines condicions, i quines altres condicions (compromís per a les reedicions, etc.). (carta 35)

No obtenint resposta de Coromines, suposadament per la pèrdua de la carta a la qual ens hem referir, Sales torna a insistir en l'edició del *Breve Diccionario*:

9 Fa referència a *Rondalles escollides de Ramon Llull, Mistral i Verdaguer*, Barcelona: Ariel, 1949.

10 Coromines, Joan (1961), *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid: Gredos.

Estranyat de no haver rebut resposta a la meua anterior, [...], començo a témer que la meua carta es va perdre. En la meua anterior us deia que no em seria difícil trobar editor per al Diccionari, però que em calia saber les vostres condicions. (carta 36 del 24 de gener de 1958)

Finalment, exposades les condicions d'edició oferides per l'editorial Francke, l'editora suïssa que publicà el *Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico*,¹¹ aquest projecte editorial passà a mans de l'editorial Gredos¹² si bé Sales no es rendí de seguida com ho demostra les cartes 38 (del 4 de febrer de 1958) i 41 (de l'11 de juliol de 1958) on insta Coromines a parlar tranquil·lament i personalment sobre aquest tema.

Altres temes que també tractaren amb familiaritat Coromines i Sales foren les polèmiques que el primer mantingué amb diversos intel·lectuals catalans de l'època. Per exemple, a la lletra 10 (del 31 de maig de 1949), Sales es refereix a la disputa lingüística que Coromines mantingué amb Antoni Rovira i Virgili sobre l'ús o no de l'article a les dates:

¿Qui podria pensar que el Sr. Rovira i Virgili s'hagués de prendre tan malament el vostre parer relatiu a si s'ha de posar o no l'article a les dates? Són coses que fan sortir un cert fum del cap, sobretot a les altures on estem, ja que mentre el Sr. Rovira s'esbrava en aquests bizantinismes, a Barcelona el que *ens preocupa és si seguirem essent una ciutat catalana o si tot vestigi de la nostra llengua acabarà per desaparèixer sota les onades de la invasió*. (carta 10 del 31 de maig de 1949)

■ 3 La correspondència toponímica

L'estiu de 1954, Joan Sales i la seva esposa Núria Folch es dedicaren a fer enquestes toponímiques per compte de l'*Onomástico Cataloniae*.¹³ En una carta del 23 de juny de 1954, Joan Coromines confià al seu amic aquesta tasca filològica dient-li que anés a veure en Josep Maria de Casacuberta¹⁴ el qual li proporcionara els diners que pogués necessitar per a aquest encàrrec: “aneu a veure En Josep Ma de Casacuberta (Granados 30, 5è, 1ª, tel.

11 Coromines, Joan (1954), *Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico*, Berna: Francke.

12 El *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana* fou publicat finalment el 1961 per l'editorial Gredos. Després de parlar amb el senyor Julio Calonge Ruiz, el qual s'encarregà dels diccionaris etimològics de Coromines a Gredos i a qui agraeixo la seva cordialitat per atendre la meua consulta, no hem aconseguit escribar per què el *Breve diccionari* no es publicà a l'editorial Ariel.

13 Segons consta en els arxius de la Fundació Pere Coromines, Joan Sales féu campanya toponímica els estius de 1954, 1955 i 1956.

14 Josep Maria de Casacuberta i Roger (Barcelona, 1897–1985), filòleg i editor.

277053), que té alguns fons de l'Onomasticon, i us en facilitarà. Li ho vaig deixar encarregat” (carta 19 del 23 de juny de 1954). Tres dies més tard, en una lletra plena de compromís, Sales fa saber a Coromines que veu factible enquestar 15 pobles al llarg de l'estiu “sobre la base de 150 pts. per terme”. A més li anuncia que “és un treball que faré amb molta il·lusió, tanta, que en justícia encara hauria de pagar per – ferlo”. És tan gran la convinença que en la mateixa carta adreçada a Coromines li explica que “aquests dies em dedico a estudiar els plànols que em vau deixar per tenir la topografia ben ficada a la memòria”. D'aquesta manera comença l'especial relació de Sales amb l'*Onomasticon*, obra monumental que malauradament no veié mai publicada degut a la seva mort l'any 1983.

Concretament, en la carta 21 del 8 de setembre de 1954, amb l'estiu pràcticament ja acabat, Sales informa Coromines que

He fet la toponímia dels 15 pobles següents: Vallclara, Prades, la Febró, Farena, Rojals, Capafonts, Mont-ral, l'Albiol, Vilaplana, la Mussara, Arbolí, Vimbodí, l'Esplugu de Francolí, Sanan (és així com ho pronuncien) i Tarrés (ídem).

Per tant, es tracta d'una bona campanya toponímica, que podem imaginar intensa per la gran extensió del territori enquestat, on Sales descobrí algunes de les dificultats que es pot trobar qualsevol estudiós de l'onomàstica. En primer lloc, com explica en la mateixa lletra 21, les enquestes han estat

molt desiguals: en alguns (Vallaclara, per exemple) he recollit força més topònims que el promedi que em vau dir, en altres (com Vilaplana) espantosament menys: certs termes deuen ser particularment pobres en topònims perquè ho són en accidents topogràfics (per exemple Sanan, sense rius, sense fonts, sense horta, sense cingles, etc.).

I, una segona dificultat consistí en la dificultat de trobar enquestadors que coneguessin bé l'espai enquestat:

En tots [els pobles] vaig poder trobar un guia de les condicions volgudes però a Vilaplana em vaig valer d'un que no era fill del poble (els fills del poble estaven ocupadíssims en les feines del camp, urgentíssimes). Feia 35 anys que hi vivia, i els vilaplanencs em van assegurar que no notaven en absolut cap diferència entre la seva pronúncia i la d'ell. (carta 21)

Una de les altres preocupacions de Joan Sales en les seves excursions toponímiques fou prestar especial atenció a la notació fonètica dels noms:

La notació fonètica, en canvi, m'ha resultat més fàcil que no em creia, fora de certs dubtes, principalment el següents: la a final en certs pobles de parlar occidental no és ben bé com la castellana, sinó que pren una ressonància especial com si tirés ca a la o. (carta 21)

I més endavant diu:

Per a mi va ser una sorpresa trobar-me que tots els pobles de la Muntanya de Prades, excepte Prades i Siurana, parlaven oriental. No hauria dit mai que els vallclarins tinguéssim el dialecte oriental tan prop! A Espluga vaig notar un altra cosa, per a mi sorprenent (i potser coneguda per vós): vaig prendre dos guies distints, un del Capuig (barri alt, antiga Espluga sobirana) i un de la vila de baix (Espluga jusana). Aquell parlava un dialecte predominantment occidental, aquest oriental. (carta 21)¹⁵

Les enquestes toponímiques de Joan Sales continuaren fins a acabar amb la Conca de Barberà i diversos ajuntaments del Camp de Tarragona. A la Conca féu excursions pels llocs de Solivella, Blancafort, Pira, Barberà de la Conca, Rocafort de Queralt, Montblanc i Vilaverd. Del Baix Camp, enquestà els llocs de les Borges del Camp, Alforja, l'Argentera, Duesaiçües, les Irlles, Riudecols, Riudecanyes, Maspujols, l'Aleixar, Castellvell, Almos-ter, Montbrió de la Marca i la Selva del Camp. Del Priorat, Pradell, i de l'Alt Camp, Cabra del Camp. En total 24 pobles en una nova campanya toponímica ben intensa (Ferrer / Pujadas, 2004: 19) que passà a net com ens informa un any després: “Avui per fi he enllestit la posada toponímica de l'estiu passat” (carta 24 del 6 de juny de 1956).

De les excursions toponímiques de l'estiu de 1956 tenim notícia a la carta 25 del 4 de juliol de 1956. El preu per poble enquestat ja no serà de 150 pessetes (“Al nou preu convingut (165 pts. per poble) em toca fer 30 pobles” [carta 25]) i els interessos toponímics d'aquest estiu estaran centrats en la comarca natural de la Segarra: “A la llista de la Segarra veig que n'hi ha 29, però trobo a faltar Belianes¹⁶ (amb el qual farien 30 justos), que era a la llista de l'any passat” (carta 25). En aquesta mateixa lletra, Sales també informà Coromines de com anava la cerca de nous enquestador per a l'*Onomasticon* en altres indrets pròxims als recorreguts pel propi Sales:

15 En altres cartes també veiem aquesta sol·licitud que Sales tenia per a la correcta anotació fonètica dels topònims. Per exemple, de la pronúncia del nom de Vallclara parla abastament a les cartes 6, 7, 8, 13, 14 i 31. I de com pronuncien els oriunds els noms de Rubinat, Argençola, Ciutadilla, Montlleó i Les Oluges ho podem veure a la carta 29.

16 En la carta 26 del 12 de juliol del 1956 Coromines informa a Sales que ja no cal anar a Belianes ja que és un terme que ell mateix ja va enquestar: “Realment ja vaig anar a Belianes”.

L'advocat Sr. Bergós¹⁷ em diu que ja pensa en el vostre encàrrec (crec que relatiu a buscar-li algú de Lleida per fer la toponímia dels pobles de la rodalia que encara falten). Comunico a en Pere Català Roca¹⁸ els pobles de la rodalia de Valls que hi ha per fer, per si li interessa (ell és fill de Valls).

Joan Sales recorregué entre el 30 de juliol i el 2 de setembre 38 pobles de la Catalunya Central com escriu a Coromines en una carta, la 29, del 6 de setembre de 1956:

He fet els següents termes parroquials (que en alguns casos afortunats coincideixen amb el terme municipal); hi ha a més la compilació de les parròquies sufragànies, que en alguns casos han requerit també una enquesta expressa, per la mateixa raó: (marco amb una creueta les enquestes fetes):

Termes municipals	Parròquies sufragànies
x Fullela	
x L'Espluga Calba	
x Els Omells de Na Gaia	
x Vallbona de les Monges	
x Llorenç	
x Maldà	
x Sant Martí de Maldà	
x El Vilet	
x Nalec	
x Ciutadilla	
x Rocafort de Vallbona	
x Montblanquet	
x Rocallaura	
x Forès	
x Passanant	La Glorieta
x Guimerà	
x Vallfogona de Riucorb	
x Montoliu de Segarra	
x La Guàrdialada	x Cabestany
x L'Ametlla	
x Vilagrasseta	x Llindars
x Talavera	x Pavia
x Pallerols	x Monfar

17 Antoni Bergós i Massó (Lleida, 1899 – Barcelona, 1986). Enginyer agrícola, advocat i líder d'*Acció Catalana* a Lleida.

18 Pere Català Roca (Valls, 1923). Fotògraf i escriptor. A la carta 27 a la qual ja ens hem referit al principi del nostre treball, Joan Sales informa a Coromines que en Pere Català Roca no es veu amb cor per recollir la toponímia de Valls: “Jo ja li vaig dir que ho aprofités per recollir la toponímia viva del terme municipal, però ell no s’hi acaba de veure amb cor i potser realment [...] la cosa no rutllaria.”

x Bellmunt	
x Civit	
x Sant Pere d'Arquells	
x Rubinat	
x Gramuntell	La Sisquella
x Sant Antolí	x Pomar
x Montlleó	Els Hostalets Briansó
x Montmaneu	
x Argençola	Carbesí Clariana Albarells Porquerisses

En alguns lloc, trobà dificultats amb els informants, com detalla en aquesta carta 29:

He fet alguna enquesta francament bona i algunes de tan dolentes que potser siguin les més dolentes que hagi fet mai. No sempre es troba un bon informant, i a més, a la Segarra es perd molt de temps abans no has guanyat la confiança del que t'ha d'informar.

Es tracta d'uns impediments que tornen a sortir en la lletra 31, dos i mesos i mig després:

No és anar d'aquí allà el que ens apena a la meva dona i a mi, tot al contrari. Aquest errabundeig de poble en poble i l'aventura ens encanta als dos. És les males cares quan arribem a un poble, la malfiança de la gent, les preguntes impertinents de tota classe: “Que són comedienats? ¿Que són gitanos? ¿Què duen per vendre en aquest sac? (la motxilla).

Altres dificultats que trobà Sales en les seves enquestes, i de les quals informà Coromines (carta 29), és la necessitat de comptar amb les parròquies sufragànies que depenen d'un terme municipal. Les enquestes, doncs, es multipliquen com aclareix Coromines en una missiva enviada a Sales, que és la resposta a aquesta qüestió: “Jo també faig enquesta normalment a les parròquies agregades: els 102 ajuntaments d'enguany em van costar 172 enquestes; els de 1957, en el Pirineu, me'n costaran més” (carta 30 del 26 d'octubre de 1956).

No obstant aquestes diferents contrarietats, Coromines felicità Sales efusivament per la feina *toponímica* feta, sobretot després que en la carta 29

aquest darrer li exposà les seves reticències¹⁹ de tornar a fer enquestes a la Segarra:

Enhorabona, mil enhorabones! Us heu portat com uns valents, heu fet més enquestes de les que confiava que poguéssiu fer. És clar que jo sempre demano molt, i és el meu paper, però com que tresco jo mateix per aquestos verals i llogarets, sé el pa que s'hi dóna, el mal tracte que sovint s'hi rep i sé apreciar per tant el que hi heu aconseguit fer. Simpatitzo de debò amb la vostra paciència per les mil incomoditats sofertes. (carta 30)

El recull de materials per a l'*Onomasticon* continuava a bon ritme com hem exposat.²⁰ Fins i tot, Coromines demanà a Sales que calia acabar d'enquestar la Segarra²¹ i avançar cap al Nord on hi havia tres alternatives: el Cardener, el Berguedà o l'Empordà.²² Tot anava en bona direcció, però no podem oblidar, com explica Coromines a la carta 30, que des de Xicago s'ha d'enfrontar

a una ofensiva violenta que amenaça el futur de l'*Onomasticon*. Els agents de contribucions se m'han llançat damunt i amenacen ell sols a engolir sencera tota la subvenció que em dóna la American Philosophical Society²³ per a l'*Onomasticon*. La classe mitjana (sobretot quan no té fills) és la gran víctima del fisc en aquest país: passant els ingressos totals d'una certa quantitat les tarifes tributàries creixen geomètricament, excedeixen el 30 % i de molt. Aquesta tarifa més alta s'aplica llavors no sols a la subvenció per a l'*Onomasticon*, que n'és la causa, sinó a tots els diners que jo guanyo. Quan veuen que gasteu diners en viatges a Europa (i en obres científiques fetes a Europa) es tornen d'una rapacitat ferotge obeint un sentiment popular en el país. (carta 30)

Per això li demana un rebut de les quantitats pagades a Catalunya en concepte d'enquestes onomàstiques per a l'*Onomasticon* per veure si així pot mantenir les subvencions a les quals ens hem referit: “Potser si puc mostrar rebuts de quantitats pagades a Catalunya per a l'*Onomasticon* obtindrè una mica de clemència” (carta 30).

19 “Podré fer aquests deu termes en una futura campanya, però no l'any que ve, ja que la meva dona m'ha fet prometre que no aniríem a la Segarra i que no em comprometria a fer tantes enquestes” (carta 29).

20 En la carta 32 del 22 de juliol de 1957, Coromines informava a Sales dels bons resultats que havia obtingut en les seves enquestes al Pirineu.

21 “Els de la Segarra que no vau explorar l'any passat estan per fer, i no cal dir que per part meua no hi hauria cap inconvenient en que els féssiu” (carta 32 del 22 de juliol de 1957).

22 Cal veure, de nou, la carta 32.

23 L'*American Philosophical Society*, de Philadelphia, atorgà a Joan Coromines una subvenció de 1.200 dòlars per a les tasques de recerca de l'*Onomasticon Cataloniae*. Coromines fa constar el seu agraïment per aquesta contribució en els vuit volums de l'obra.

La de l'estiu de 1956 fou la darrera campanya toponímica de Sales per l'*Onomasticon*. A partir de llavors, dirigí els seus interessos cap a un altre vessant filològic com ens diu, per exemple, en la carta 33 del 26 de juliol de 1957 on parla de la traducció francesa de la seva obra mestra: *Incerta glòria*:

Fa dies que tractava d'establir contacte amb vós per dir-vos les novetats que se m'han presentat. Ha vingut en Bernard Lesfargues²⁴, el que tradueix la meua novel·la al francès [...] Ell no para de traduir, és infatigable, i jo li vaig dient el sentit de les paraules o frases amb què topa, que per cert no són gaires. (carta 33)

■ 4 Un recull d'antroponímia i toponímia de Vallclara (1954)

Gràcies a les notes que va prendre l'estiu del 1954 Joan Sales amb el vell pastor Baldomer Batiste, de 80 anys (de cal Xina), disposem d'una exhaustiva relació de noms de lloc i de persona de Vallclara.²⁵ La nissaga de l'escriptor Joan Sales era originària del poble de Vallclara, on disposaven d'un ampli patrimoni, i com d'altres famílies, va emigrar vers la ciutat, en aquest cas concret Terrassa i Barcelona, si bé passaven els estius a la Conca. L'escriptor i editor és autor també d'un text mecanografiat inèdit, "Crònica de la batalla de Vallclara i de la casa de Boquer", començat el 1948 i acabat el 1958, de 180 pàgines, que avui conserva la seva vídua.²⁶

En record i homenatge a la tasca feta per Joan Sales a l'*Onomasticon*, oferim el text que va titular *Toponímia i antroponímia de Vallclara*:

TOPÒNIMS

Dia 7 d'agost de 1954. Pugem a la *Púnta de les Três Alzinètes*, amb l'ex pastor Baldomer Batiste, de 80 anys d'edat, fill del poble. A la carta d'Estat Major se li atribueix una alçada de 1 043 metres i el nom Sales, que és el seu propietari, però en el poble és coneguda generalment per *Púnta de les Três Alzinètes*, mentre el propietari i la seva família l'anomenen *Màs de l'Abella*. Aquest últim nom va ser inventat per un oncle del pare de l'actual propietari, en ocasió d'haver-s'hi plantat castanyers i construït una cabana. Cal advertir que cap dels dos noms (i molt menys el de Sales, ja que els Sales no es van establir a Vallclara fins l'any 1734) no es troben en documentació antiga, en la qual la muntanya en qüestió és designada *Costers del Davant*. En el seu cim hi ha encara dues grosses alzines, falta la tercera. Domina no sols

24 Bernat Lesfargues (Brageirac, Perigord, 1924), escriptor occità.

25 Font: Arxiu Històric de Tarragona (AHT), fons personal Eufemià Fort Cogul, signatura 589. Text mecanografiat d'onze pàgines de Joan Sales. Agraïxo sincerament a l'amic J. M. Grau Pujol, arxiver del Cos d'Arxivers de la Generalitat de Catalunya, l'accés i reproducció del text de Joan Sales que presentem tot seguit.

26 Sobre Joan Sales, vegeu la nota biogràfica de la seva esposa Núria Folch Pi (1916–2010), "Joan Sales, mal conegut", *Serra d'Or* 295, 24–29, i l'article de Geisler (2010).

tot el terme de Vallclara, sinó la major part de la Conca de Barberà, Garrigues, fins a la ciutat de Lleida, Segarra i plana de Lleida, fins a la carena del Montsec que tanca l'horitzó. Darrera d'ella, o sigui al sud-est, hi ha un altre cim més alt, del Tosàl Gròs (1 106 m, segons la carta d'Estat Major), que és la màxima altitud del terme. El límit d'aquest passa pel *Tossal Gròs* i les *Tres Alzinètes* i seguint sempre la divisòria de les aigües, pel *kòll de la Verje Maria* i pel *Kosté de Biern* baixa al fons del barranc de Biern, deixant fora de la jurisdicció de Vallclara i ja dins de la de Vilanova de Prades la *Kànal Fòska* (anomenada en la carta d'Estat Major *Villaescura*, topònim inexistent en el país).

Tenint tot el terme a la vista, i amb la carta d'Estat Major i uns prismàtics per millor identificar les partides i accidents, el pastor *Baldomèr Bastiste* respon a les nostres preguntes. Transcrivim els topònims reproduint exactament la seva pronúncia, molt clara malgrat la seva molta edat i que no té dents; només alguna vegada vacil·la en algun so, vacil·lacions que recollim, com així mateix les seves explicacions suplementàries.

RÍUS

“[Lu únic que té nom de riu és lo Frankulí: “*Lo riu del bòsk* que dièm nàntres, però és Frankulí, per kè kwan ba pasà'l de la rekàna (topògraf del cadastre) ba pozà Frankulí]”.

El que passa al peu del poble, malgrat que és d'aigua perenne, com que és menor que el Francolí no té nom de riu sinó de ràza. És simplement *La ràza* o *la ràza de la Plantada* —ja que discorre pel fons de la partida d'aquest nom.

Els altres tenen nom de riera (no són d'aigua perenne, sinó torrents d'hivern. *La riera del màs de Nadal*, *la riera del Puijòl*, *la riera del Rekiyt*, la principal que s'anomena *lo fòndo de la Salànka* o també *Cóma mon jermà*. L'informador recalca que els dos noms s'usen indistintament. La Salanca davalla entre les Tres Alzinetes i el Tossal Gros, recull les aigües que baixen de les tres mines de plom que hi ha per allí i ja força més avall les de les altres rieres; després se n'entra pel terme de Vimbodí.

Pel que fa a la Rasa de la Plantada, afluïx al Francolí a un quilòmetre aigües avall del poble, vora el Molí Xafarot.

OROGRAFIA

La serra constituïda pel Tossal Gros, les Tres Alzinetes i el Coster de Biern no té cap nom: “*ne dièm la partida del bòsk*”. Preguntat si no seran part de la Serra de Prades, respon que de cap manera, que la serra de Prades *és a radère* —o sigui al sud—.

En canvi, *la muntanya de Bilanòba* (Vilanova de Prades) és *serra de la Llèna*, creu que *llèna* no vol dir res. Fora d'aquestes, les altres elevacions del terme *no tenen nom de muntanya*.

Colls:

- *Lo Kòll de la Verje Maria*
- *Lo kòll d'en Pòns*
- *Lo kòll del Palàu*
- *Lo kòll del Kàrles*

Eminències (a més de les ja indicades): *lo tosàl d'en porgallés*, *lo síngle del dúgo* (per la seva cresta passa la partió amb el terme de Vilanova de Prades), *la krenveta d'en Jiné* (és la cota 909 de la carta d'Estat Major: hi passa la partió que puja del Cingle del Dugo); *lo Kosté del Zit* (diu que el *Zit* era un home de les Borges Blanques).

Lo Tossal d'en Porgallés és un tossal aïllat, a la partida de la *Ragglòta* (o *Rakklòta?*, pronúncia vacil·lant), escrita erradament *Rocleta* a la carta d'Estat Major, la qual atribueix a aquell tossal l'altura de 673 metres, una cinquantena més que la del poble. Respecte a aquest Porgallés, l'informador no té cap idea de qui era. Hem pogut verificar que tots els noms de persona introduïts per l'article *en o na* corresponen a personatges del tot esborrats de la memòria popular, fins al punt que en algun cas (com el de Coma de N'Alda) ja no els evoca ni tan sols la idea de persona.

Lo síngle del dúgo i la krewèta d'en jiné són estribacions de Serra la Llena. L'informador no sap qui era en *Gíner* —o millor Gener, que és com apareix generalment escrit—: Es tracta d'un llinatge antic del poble, avui extingit en la línia masculina, i del qual existeix documentació dels segles XVII i XVIII a l'arxiu de cal Sales, família que heretà els béns d'aquella. Joan Gener, regidor de Vallclara, anà a Lleida l'any 1725 amb l'altre regidor, Francesc Boquer, per demanar clemència (el poble estava a la discreció de les tropes) i va ser tancat a la presó reial; però el que dona nom a la Creueta deu ser algun de més antic. Venint de la Serra de Prades per Vilanova, la Creueta d'en Gener és el punt del camí vell des d'on es veu per primera vegada el poble de Vallclara (amagat en una fondalada). Allí, segons l'informador, “la pastora de Mora” va proclamar:

“¿Això és Vallclara? Ai Vallclara,
jo Vallfosca te'n diria,
Que més val ser pobra a Mora
que rica en estranya vila.”

Segons la tradició del país, l'hereu més ric de Vallclara, havent anat a la fira de bestiar de llana de Móra d'Ebre, s'enamorà d'una pobra pastora d'ovelles i s'hi casà; el seguí travessà les serres de Siurana i Prades i davallà per Vilanova i la Creueta d'en Gener. “La pastora de Móra” s'enyorava tant a Vallclara que al cap de l'any ja era morta.

Cingles: A més del *Síngle del Dúgo*, hi ha els següents: *Roka Kórba*, vora l'Estret de Biern; antigament era partió de terme, però ara no; *lo síngle de la botérra'l bépo*, *lo síngle del kosté 'n franck*, *lo síngle de l akósta'l segé*, *lo síngle del kabalé* (des del qual estimbaven els animals malalts), *lo síngle'l manín* (hi ha una cova), *síngle del Sàles* (a la cova del Sales), *lo síngle de la sibèrya* (és el seu amo actual qui li ha posat aquest nom, abans no en tenia: es troba sobre el camí vell de Vilanova); *lo síngle del tòsal d'en porgallés* (el renebrot de l'informador pronúncia porgallés); *la ròka gròsa*, *la ròka de tall* (perquè acaba en tall); *lo síngle de la torrèta* (aquesta és l'únic vestigi que queda del castell), *lo síngle del bårko* (diu que aquest nom li han posat els caçadors, perquè hi ha un cau de conills tan gran), *lo síngle del pla del Mirè*.

Canals: *Les kanàls del Baldrick*, *les kanàls del Flèix*, *la kanal de l'Angràsia de Bilanoba*, *la kanàl del molí de Biern*, *les kanàls de més amún del Sales* (més amunt de Biern), *la kanàl jóska* (ja dins el terme de Vilanova: hi ha una cova anomenada *kàu dels lladres*), *la kanàl del dúgo* (ja a la Llena, el seu cingle fa de partió de termes entre Vallclara i Vilanova); *les kanàls del Milok*, *les kanàls del rajjolèng*.

Coves: *la kóba'l Sales* (vora el poble, pel cantó del castell: els de cal Sales en diuen la Cova dels gitano), *la Kòba del Sastre*, *lo kàu dels lladres* (n'hi ha dos: un en el terme de Vallclara, vora el mas de la Llana, i l'altre en terme de Vilanova, a la Canal Fosca), *la kòba'l Kalderó*, *la kòba 'l Bepo*, *la kòba 'n Sàns*, *la kòba del rajjolèng*, *la kòba 'l txísto*. És d'advertir que les Coves és

el nom d'una gran partida del terme, on se'n troben tres de grans i altres de petites; de manera que després, quan donarem noms de propietats, anirem dient les Coves de tal, les Coves de qual, etc., cosa que no vol dir que hi hagi tantes coves com les anomenades, sinó que tal o qual té una parcel·la de terra (amb una cova o no) en aquella partida.

FONTS, POUS I CISTERNES

Dins el poble: *la fôn del pòble, lo pou del Juan Sàles de l'òr, id. Del tardà, del perdigana, del sarrà, del Permikel* (o Pere Mikèl), *del juzepep de ca l'Inglès, de ka la bívda, de kal txina, de kâl klàka, de kâl salbat* (són els editors) o de *kal sinyó Pau* (Don Pau Espasa, oncle dels editors Salvat), *del màs, de la fasina del màs del korràl del màs, de kal txisto, de ka l'agustina, del fornè de ka l'Inglès*. Dins de cal Sales hi ha tres pous: el de la Sala (l'antic menjador de la casa) de pedra picada, amb la data 1641, el del jardí i un de cegat.

Fora del poble: *la fôn del Bepó, id. del bosk de l'agustina, del muntanyès* (era un home de les muntanyes de Solsona), *del Rafè, del ferro*, (davant de les mines: deixa reguerot de rovell), *la fôn del rektó del Bepo, la font del rektó del Sàles, la fôn de kóma de n'alda, id. del ferretet, idem de les kometes del kalderó, id. del màs de la llana, id. del màs de l'Inglès, id. del txafaròt, id. del llark, id. del màs del rós, de la plantada, del Baldrík, dels gósos, del rebóll, del koronèl*. Hi ha dues fonts del gnàr: una a la partida d'Arcaplena i l'altra a Coma Cassola o Riu del Bosc o sigui molt allunyades, (en dos extrems del terme). *La Sistèrta de la saura* (no sap si la saura era una dona o què), *póu del Juan Sàles* (al Mas de Nadal), *póu del màtapuses* (era un home de Vimbodí, tant valent, que les matava amb un martell) que es troba pel camí del Mas de la Llana; *id. de la Plantada* (és nou, fet obrir recentment pel seu propietari), *id. de l'òrt de la monja, de l'òr del bèpo, del freginal del bermell, la sistèrta de la talàya, id. dels Fontanals del Sàles; la mina de la Mariana* (dita també font), *lo pou de la kòba del rajoleng, id. de la kòba del sàstre, id. dels fontanals del mixoné*.

El Francolí fa dos salts o cascades: *lo sàl de l'òrta*, tocant al molí Xafarot, i *lo sàl del llàrk*, bastant més avall.

Tolls: *lo tòll del diàbble*, des d'on pren naixença la rasa de la Plantada (l'aigua hi neix i és fama que no es pot acabar mai); *lo tòll de la kalderèta, lo tòll de la martineta* (en aquests l'aigua no hi neix, sinó que s'hi entolla).

PARTIDES I PROPIETATS

Bièrn (és la barrancada on neix el Francolí): A Bilanoba hi ha una *kàza* que li diuen a *kâl Bièrn*. No sap què significa. No sap si s'hi ha viscut mai. *Bièrn* dóna nom al *Kosté de Bièrn* i al *molí de Bièrn*. D'aquest existeixen les ruïnes, de carreus de pedra picada amb marques de picapedrer (en forma de creu, de V i altres), d'aspecte medieval (en tornarem a parlar quan donarem toponímia escrita). Així mareix a *l'estrèt de Bièrn*.

Lo Bòsk. Comprèn tota la part muntanyosa del terme on hi ha castanyers. *Lo bosk del txina, idem del Miret, id. del Kalderó, id. del tutú*, un home que va morir a Barcelona, ja fa molts anys; *id. del Kíko*, etc. Els castanyers són els arbres més grossos que es crien en el terme, i n'hi ha alguns que tenen nom propi: *lo Pare Antòn, la kastanyera* (tan gros que dins de la seva soca balmada hi cabien 2 mules o bé 5 o 6 homes, hi feien foc, ara ja és mort); *lo kastanyé dels kvatre kamíns, lo kastanyé de les gròses* (perquè fa castanyes grosses). El nom de Pare Antòn li ve d'un frare de Poblet (*frère o flàri*: ho diu de les dues maneres), anomenat així que després de l'exclaustració vivia a Vallclara. Cada any per Tots Sants demanava castanyes d'aquell arbre, "*ke eren rosètes*" i molt del seu gust. A Vallclara vivien dos freres de Poblet un

a cal Sales, on encara us ensenyen *lo kwar̄to* del frare. *Lo kastanyè del pare Antòn* es troba en el *bosk del tsína*, on hi ha un madrigué de konills molt fondo i gran; una vegada l'informant, que era jove, n'hi va caçar sis. A la partida del *bòsk* també es cacen alguns any habalíns; li pregunto si abans no en deien porcs senglars, i em diu que no, que sempre han dit *babalí*, *habalíns*. El seu renebot m'ho confirma. El fet és estrany, perquè fins no fa gaire el so *b* era impronunciable pels vallclarins, que el pronunciaven *k* (*mukèr*, la *palánka* spanyòla).

Altres propietats de la partida del Bosc o immediacions: *lo kosté del Zit* (era un home de les Borges Blanques), *la fón del bosk de l'Agustina*, *la kabàna de l'Agustina*, *lo màs de la llàna* (ignora el per què del nom, era l'únic mas habitat del terme), *lo màs de l'Inglès*, *lo masèt del koronèl*, *los klòzols o bé l'aubak dels klòzols* ("se diu així per kè és un terrenomix plané i té muntanya així ke'l tómbé"), *les mínes* (són tres mines de galena), *lo kosté'l mas de la Llana*, *kóma kasòla de l'Agustina*.

Propietats de *la partida de les kòbes*: *les kòbes del fusté*, *les kòbes del Sales*, *les kòbes del pisarro* (era un home del poble que li deien així), *les kòbes del pelút*, *les kòbes del Janet*.

A *Saura*, *lo tròs del Pédro*, *lo tròs del djupa*.

A la partida de Fontanèt hi ha: *Fontanèt del Mikèl de la Úrsula*, *Fontanèt del tuití*, *Fontanèt de l'Ezídno*, *Fontanèt del sabàtes* (lo sabates era un home del poble, l'últim que encara *vestia* calça curta).

A *ràza del Rúso*, la *ràza del Payzán* (aquesta ja toca a la Ragglòta).

Los esklopés del kariè, *los esklopés del fusté* (per allí arriba al Màs d'en plàsa). Li pregunto per què d'aquella partida se'n diu *los Esclopés*, i em respon: *per kè és un terrèno ke's plà i per allí pasa la karretèra*".

En el *mas d'en plaça*, aigües amunt del riu encara hi ha *los Esclopés del Bèpo*.

Lo Òr de l'Ezídno, *lo Kamí de Pobblèl de kàl Juan Sales*, *les funulleres de kàl pelut*, *lo tros del Ruàw* (és un home de Vilanova), *lo klòt de Konèsa*, *la kósta del segé del kabalé* (diu que a la *costa del Segé* hi havia abans rusc d'abelles), *les kobes del tsína*, *les kòbes del juzepèt*, *lo tros del pastoret*, *Kóma kasòla del Bèpo*, *l'òr del riu del Mirèt*, *kóma Molèra del Pere Mikèl*, *la konturella* (ja tocant al molí del Biern).

Lo molí de Bièrn del Sàles, *lo molí de Bièrn del ferreret*, *les fites* (a la partió de terme amb Vilanova), *la debèza del Bèpo* (debèza segons l'informant no vol dir res), *la llarga'l màs*, *lo màs del rafèl*, *lo màs del perèt*, *lo màs de Nadal del parròkya*, *les kontèzes del txèro* ("podé 'n diuen les kontèzes per kè lanan o ban comprà ban fer'ls kóntes").

Mas de Nadàl del Joan (o *Juan*, pronúncia vacil·lant) *Sàles*, *les plànes*.

Vimbodí (ja dins el terme de Vimbodí).

Cap a la creueta d'En Gener: *la kòsta del Ribé*, *al kòsta del llàrga* (un de Vilanova), *la kòsta del kabalé*, *lo tros del marxan*, *la parada del Mirèt*, *lo kamí de Bièrn de l'Agustina*, *lo kamí'l molí del Maijé*, *lo kamí'l molí del kabalé*, *kóma Molera de kàl Kalderó*, *l'era del rajolèng*, *los solanèts del Peroy*, *los solanets del Janet*, *lo plà de la bàla del tuití*, *lo plà de la bàla del perdigàna*.

Altres solànets: *los solànets del Ribé* id. *del Maijé*, *del fusté del Mirèt*, *de ka l'Agustina*, *de kàl Sales*.

L'òr del riu de kàl Sales, id. *del djupa*, id. *de kàl Pédro*, id. *del bèpo*.

L'òr del tsásto, id. *del tsína*, *del Juan Sàles*, *del kabalé*, *del klàka*, *del payzán*, *del pakàs*, *de l'Andrewèl*, *de l'Inglès*, *del ruàw*, *del Kalderó*, *del kóix*, *del zèp*, *del Mirèt*, *del tsibàl*, *del káko*, *del Rafèl*, *del Flèix*, *del llàrk* (allà el riu fa una cascada: *lo sàl del llàrk*). *L'òrta de Sàles*.

Los anlibés del kalderó, *la kòba'l kalderó*, *lo rekó'l llark*, *lo rekó'l Baldrik*, *la koba del bèpo*, *lo rekó'l tardà*.

Los solàns de l'Agustina, id. *del rekíyt*, id. *de kàl Mirèt*.

La parada de Maldà, lo solà 'l ruaw, lo solà' tutít, lo solà'l txína. Lo solà del Joan Sàles (solà, segons l'informant, és el contrari d'aubàk).

Lo fondo de l'Inglès, la sòr del Kalderó (“antes de kàl txína”, precisa). L'era'l Maijì, la plàna de l'Inglès, lo duménje de kà l'Agustina.

(“Duménje” per a ell no significa més que el dia de la setmana; m'explica que el propietari ho va regalar a la rectoria perquè hi bastessin una ermita, la qual no es va arribar a construir, però la rectoria es quedà amb la terra; a causa d'això el propietari esdevingué anticlerical furios).

La kóma'l txína, la kóma'l Baldrick, ña koma'l kalderó, la kóma del Ribé.

La kóma de n'alda (no sap ni remotament què pot voler dir n'alda), la kòsta del Martí, la kòsta del pólla (era un home), la kòsta de l'Inglès, la kòsta del klàka, la kòsta del Jàum e puikòl, la kòsta 'l djúpa (una jupa “pot sé abrík”).

La kóma de n'alda del bèpo, lo grau del rajjolèng, la binya'l moliné, la kosta del plàsa, la kóma 'l manín.

Partida del puntarró (diu que antigament no hi havia cap pont): lo puntarró'l Maijì, lo puntarró del Bèpo, lo puntarró del Mirèt.

La kòsta'l rós, la kòsta'l Puijòl.

Los mitjàns del fusté, los mitjàns del manín.

Lo plà'l janet, lo plà amargós de l'Inglès.

L'era del txísto, los bankàls de ka l'Ezjidòri, lo plà'l Mirèt, les komètes del Kalderó, id. del pelút, id. del manín.

L'òr de l'estudyàn, id. del Mirèt, id. de l'Inglès.

Les figuerètes de la kanàlla, la plantada, l'auberèda (dita també los xóps o los àubins).

L'or del Jozepèt (o Juzepèt: pronúncia vacil·lant), l'òr del sarrà, id. del Pere Mikèl, id. del txísto, id. del tardà.

Les pòyes del kabalé o l'aubàk del kabalé (es diu les pòyes o l'aubàk, indistintament: es troba entre el camí del bosc i el riu): l'aubàk del Baldrík.

L'era del djúpa, lo sarruèl, lo plà de les figüeres, lo moré.

Lo klòt del kalderó, lo kòll de Tàrga del Sàles.

Partida de Llobèra (una altiplanícia —plantada de vinya— entre Vallclara i Vilosell i dividida entre els dos termes): Llobèra del Císcio de Kapafòns, llobèra del Rafèl, Llobèra del belàgno, llobera del payzàn, llobera del Martí, llobèra del Sàles.

Deixem estar les propietats de Lobera que corresponen ja al terme del Vilosell.

La mariàna de kà l'Agustina, id. de kàl ròitx.

Partida de la sòr (una altiplanícia —plantada de vinya— tocant al poble): no sap què vol dir sort. La sòr del sàles, la paràda rodòna (o redòna, pronúncia vacil·lant) del Jozepèt, la sòr del Mirèt, id. del Salbadó, id. de l'agustina, id. del Kalderó, id. del klàka (podé li deyen lo klaka perkè éra mól garladó), actualment a la partida de la Sort s'alça el cementiri nou.

Partida de les plànes: les plànes del Sàles, id. de l'Inglès.

Partida de la talàya (“Li deyen la talàya perkè benien del kastèll del Binozèll a fè'l recorrido fins a la talàya”): la talàya'l rajjolèng. La talàya del rekúyt, la talàya del Sàles.

Los bankàls de kàl Pére Mikèl, lo komellà'l Pere Mikèl, les ères de kàl Puijòl.

Partida de l'àrka plèna de kàl Mirèt, id. de kàl payzàn, id. de kàl pelút, id. de kàl bermèll, id. de kàl mixoné, id. del parròkya.

Lo plà de les fòrkes: “al téms antík i penjaen los òmens”. Les fòrkes de kàl mixoné, id. del tutít, id. de kà l'Ezjidòri, id. de kàl rekúyt (“los rekúyts eren una gén estranyà”), l'era de l'Andrenèt.

Partida dels Fontanàls: *los fontanàls del mixoné*, id. *del pelút*, id. *del Sàles*, id. *del paysàn*, id. *del Baldrík*, id. *del perdigàna*, id. *del pólla*.

Lo klòt del pakàs, *lo klòt den poèt del payzàn* (segons l'informant en poèt devia ser algun pou). *Lo klòt den poèt del Martí*.

L'èra del rísso (un home del poble), *la sòr del pakàs*, id. *del djúpa*, id. *del pelút*, *lo porgatori del Père Mikèl*.

La basièlla del Jozepeèt (Basièlla no sap què vol dir: “*podé un basi?*”).

Lo mas del muntanyès.

Partida de *komanramón*: *koman Ramón del txcíf*, id. *del Jozepeèt*, id. *del payzàn*, id. *de l'andrevèt*, id. *del Maijí*, id. *del llàrk*, id. *de l'Ezjdro*.

Partida de *kontén*: *kontén del Juan Sàles*, *kontén del Sàles*, id. *del Rafèl*, id. *del tardà*, id. *del Bepèr*, id. *de kàl Puijòl*, id. *del kabellèra* (un home del poble que duia el cabell molt llarg), id. *del rísso* o *de kà la rúsia*, id. *de l'Andrevèt*.

Partida de *kòbansàns*: *kobansàns del rajjolèng*, id. *del justé*, id. *del Ribé*, id. *del pólla*, id. *del par-ròkya*, id. *de l'Amadèu*, id. *del Mikèl de la Úrsula*.

Lo komellà de la pasyo. *La kòba'l txcísto*. *Los esklopès de l'Inglès*.

A radere'l poble, o sigui, a la obaga de les cases, entre aquestes i la carretera que puja de Vimbodí, hi ha *la partida dels freijinàls*. No té cap idea de què vol dir *freijinàls*. Comprenen les següents parcel·les: *òr de la mònja*, *l'òr del Bèpo*, *los freijinàls del Sàles* (és el jardigran de cal Sales), *lo freijinal del kabalé*, *lo freijinal del bermèll*, *lo jardí del sinyó Pau* (és el jardí dels Salvats editors, nebots de don Pau Espasa), *los pins del sinyó Pau*.

Tocant als *frejinàls del Sàles*, separats més d'aquests a la carretera, hi ha *los pins del Gayetà*. (Els va plantar el meu pare, a.c.s., l'any que va nèixer el meu germà Gaietà). S'enfilen per la costa fins a la *krèu de térme*, que ja es troba a l'altiplanícia de *la Sort*, dominant el poble.

Un altre nom d'origen recent, infantil en aquest cas, és el de *mörro rocút*, que vam posar nosaltres quan érem nens a una muntanyola rocosa, aïllada enmig de l'altiplanícia de la Sort, on anàvem a jugar. He pogut verificat que la canalla la segueixen anomenant-la així, amb tendència a contreure el nom i fer-ne *mörrokút*. Les persones grans no ho diuen.

Los txcòps del pakàs, *los txcòps del Pèrmikèl* (o *Père Mikèl*), *lo pla del balló*.

Les tobètes: és l'estret o gorja per on s'entra a la partida del bosc quan es deixa el camí del mas de la Llana. *Les tobètes del sabàtes*.

La parèt nòba: nom d'una partida de terra vora el camí del mas de la Llana. El nom li ve d'un marge de grossos carreus, d'aspecte ja antic en l'actualitat. — *La parèt nòba'l txcibàl*.

Lo komellarèt de l'èrm. *Les kòbes del salida* (“a *kàl salida* és *lo renòm més antik* d'una *kàza del pòbble*”).

(*Coma*, *cometa*, *comellar*, *comellaret*, són paraules sense sentit per a l'informant. Usa la paraula *sarrall* o *serrall* en el sentit de *carena*, aquesta última també li és familiar).

Algunes peces de terra que s'ha descuidat de dir i ara li revéuen a la memòria:

— *Lo rekó del Kontijòk*

— *Lo kamí del molí de kàl Masià*

— *Kóma moléra del rajjolèng*

— *Lo tròs del gambèto*

— *Lo klòt de l'ondaró*

Si se n'oblida alguna altra, creu que és de poca importància perquè té tot el terme a la memòria.

EL POBLE: NOMS DE LES SEVES CASES

La torrèta (és l'únic vestigi de l'antic castell), *lo kastéll dels mòros*, *lo fossà béll* (hi havia l'església antiga, de la qual no queda rastre).

- Ca l'Isidro llarg: *kà l'Ezídru llàrk*
- Cal Bepet: *kàl Bepèt*
- Ca l'Isidro de Capafonts: *kàl sísko de Kàpafòns*
- Ca l'estanquer: *kà l'estanké*
- Cal rana: *kàl ràna*
- Ca l'Isidori: *kà l'Ezídori*
- Cal manró: *kàl manró*
- Cal guiu: *kàl gíu*
- Cal Magí: *kàl Majjí*
- Cal rússu o ca la rússia: *kàl rúsu o kà la rússia*
- Ca la Rosa del mitger: *kà la ròza'l mitjé*
- Cal vermell vell: *kàl bermèll béll*
- Cal roig: *kàl ròitx*
- Cal Pau del mas: *kàl Pàu del màs*
- Cal gixa: *kàl gíxa*.
- Cal Baldomero mas: *kàl Baldoméro màs*
- Cal rai: *kàl rày*
- Cal Florencio: *Kàl Florènsyo*
- Cal pintó o cal xero: *kàl pintó o kàl txèro*
- Cal mixoner: *kàl mixoné*
- Cal Rafel: *kàl Rafèl*
- Cal Ribé: *kàl Ribé*
- Cal coronel: *kàl koronèl*
- Cal Miquel Bepet: *kàl Mikèl Bepèt*
- Cal Vicent: *kàl visén*
- Cal belagno: *kàl belàgno*
- Cal cuquina: *kàl kukína*
- Cal ros: *kàl rós*
- Cal recuit: *kàl rekúyt*
- Cal ferreret: *kàl fererèt*
- Cal casco: *kàl kàsko*
- Cal petit: *kàl petit*
- Cal Bep pacàs: *kàl Bèp pakàs*
- Cal claca: *kàl klàka*
- Cal pulit: *kàl pulít*
- Cal mas: *kàl màs*
- Cal Jaume de l'Úrsula: *kàl djàume de la Úrsula*
- Ca la vídua: *kà la vívda*
- Ca l'Isidro: *kà l'Ezídru*
- Cal rajolenc: *kàl rajjolèng*
- Cal Peroi: *kàl Peròy*
- Ca la Tereseta de l'Amadeo: *kà la Trezèta de l'amadèo*
- Cal Joan de la marxanta: *kàl Joàn de la marxànta*
- Cal sabates: *kàl sabàtes*

- Cal castanyola: *kàl kastanyòla*
- Cal Peret: *kàl Perèt*
- Cal Ramon mixoneret: *kàl Ramón mixonerèt*
- Cal pacàs: *kàl pakàs*
- Cal paisan: *kàl paysàn*
- Cal sarrà: *kàl sarrà*
- Cal trist: *kàl trist*
- Cal llarg: *kàl llàrk*
- Cal perdigana: *kàl perdigàna*
- Cal guerxet: *kàl gertsèt*
- Cal jupa: *kàl djúpa*
- Cal Palau: *kàl Paláu*
- Cal Pau Cuiró: *kàl Pàu kúyro*
- Cal tardà: *kàl tardà*
- Cal salida: *kàl salída*
- Cal muntanyès: *kàl muntanyès*
- Cal parròquia: *kàl parròquia*
- Cal Joan Sales: *kàl Juàn Sàles*
- Cal Quiriè: *kàl kirè*
- Cal Salvat: *kàl salbàt*
- Cal senyor Pau: *kàl sinyó Pàu*
- Cal Janet: *kàl janèt*
- Cal Polla: *kàl pòlla*
- Cal xero: *kàl txèro* (“podé li deien *txèro* perquè ere petit”: *txeret* és el nom d’un mixó molt petit)
- Cal Quico: *kàl kèiko*
- Cal pelut: *kàl pelút*
- L’abadia: *la badía*
- Cal tutit: *kàl tutít*
- Cal vermell: *kàl bermèll*
- Cal xina: *kàl txína*
- Cal xisto: *kàl txísto*
- Cal xuf: *kàl txíf*
- Cal Melitón: *kàl Melitón*

CORRALS, PATIS I HORTS

- Lo corral del Florensió: *lo korràl del Florènsyo*
- Lo corral del ros: *lo korràl del ròs*
- Lo corral del Ramon *bellugàna* (*bellugàna* ho diu el renebot, però el seu oncle el corregeix: Ramon *bellugàna*; això de *bellugàna* només ho diu la kanàlla”.)
- Lo corral del mixoner: *lo korràl del mixoné*
- Lo corral de l’estudiant: *lo korràl de l’estudyàn*
- Lo corral del Vicent: *lo korràl del Visèn*
- Lo corral de l’Andreuè: *lo korràl de l’andrewèt*
- Lo corral del Rafel: *lo korràl del Rafèl*
- Lo corral de les cabres: *lo korràl de les kàbres*
- Lo corral del mas: *lo korràl del màs*
- Lo corral de l’Isidro: *lo korràl de l’Ezídno*

- L’hort del Ribera: *l’òr del Ribé*
 - L’hort del Baldrich: *l’òr del Baldrík*
 - L’hort de Joan Sales: *l’òrt del Juàn Sàles*
 - L’hort del Sales a la font: *l’òrt del Sàles a la fôn*
 - L’hort del mas: *l’òr del màs*
 - Lo pati del Vicent: *Lo pati ‘l Visén*
- Les tres mines de galena que hi ha a la partida del bosc, s’anomenen:
- *La mina de l’Andrevet*
 - *La mina del Ribé*
 - *La mina del ferrerèt*

CASES FORA DEL POBLE

- *Lo màs del Plàsa*, és a mig camí de Vimbodí
- *Lo molí txafarot* és vora el mateix camí, a un quart de Vallclara, vora el punt on la rasa de la plantada afluïx al Francoí. No sap què significa *txafarot*, abans era de *kàl koronel*, “*k’antigament ere a kàl txafarot*”. Quan el van construir –m’explica– el mestre d’obres els va avisar que esperessin uns dies abans d’omplir d’aigua la bassa, perquè l’obra era tendra; però estaven impacients i la van omplir tot seguit: la presa s’ensulcià i tot s’hagué de refer. Aquest i el de Biern són els únics molins de farina que hi havia al terme, el Xafarot sembla modern –no anterior al segle passat–, el de Biern és medieval, com després veurem.

ELS POBLES DELS VOLTANTS

- *Lo Binozell*
- *Bimbodí*
- *Bílanòba de Pràdes*
- *Pràdes*
- *Binàixa*
- *Tarrés*
- *L’Albi*
- *La Póbbla de Siérbols*
- *Bílldemolins* (diu ell que s’hauria de dir Ulldemolins), però alguna vegada *Bílldemolins*

La gent de Vimbodí són molt estranys, diferents de tothom, si us trobeu pels camps amb un home de Vimbodí, aquest no us saluda. Els de Vimbodí diuen tots *Beklára* “però és màl dit, perke’l nom és *Bállkàrà*”. A la festa major fan pagar entrada a l’envelat als de Vallclara, considerant-los forasters.

Des del cim de les tres alzinetes en dies serens es pot veure *lo Kugül de les Garriges*, on hi ha unes pintures en una roca tan estranyes que hi han posat un home perquè les guardi.

De jove, l’informant duia els ramats per la *karrerada*: aquesta baixava de Prades a Vilanova i seguia per Vallclara cap a Tarrés, *Senàn*, Forès, *Konèsa* i *Santa Kolòma* (de Queralt) on es feia la gran fira de bestiar. També es feien fires a Prades (encara se’n fan) però no tan importants.

Els de Vallclara són *ballklarins* i guineus, els del *Binozell* són llops. Els de Vilanova de Prades, flautes; els de la Poble de Cérvoles, *moskíts*. Els de l’Albi, *kargòls*; els de Tarrés, *terra-zàns*. “A l’Espugla, *eríga eríga*”. Els de Montblanc, “*budellés*”, “A *Bilabèrt tòken l’arpa*”, “*a la Ríba paperés*”.

Vallclara “encara és de la *kónka de Barberà*”. *Lo Binozell*, no, però no sap d’on és.

ELS QUATRE VENTS

– *Marinàda* – *Midjòrn* – *Serè* – *Tramuntàna*

PARAULES SINGULARS

- *Trebòl* segons ell és *lo tétxo*.
- Una *enjúba* és un contrafort per sostenir una paret: perquè sigui una veritable enjúba ha de ser inclinant un contrafort vertical, “*també’n dirien enjúba però no o serié*”.
- Meixàn vol dir dolent, només es diu de la canalla: “*un txikèet mol meixàn*”.
- Hi ha una mena de corbs més petits que s’anomenen *korpètes*.
- *Dúgo* és el duc, quan canta de nit, fa una rialleta “*ke semble ke se’n fot de la jén*”. ■

■ Bibliografia

Ferrer, Joan / Pujadas, Joan (ed.) (2004): *Epistolari Joan Coromines & Joan Sales*, Barcelona: Fundació Pere Coromines / Curial Edicions.

Geisler, Eberhard (2010): “Wer war Joan Sales? Hinweis auf einen Autor”, *Zeitschrift für Katalanistik* 23, 89–116.

- Moisés Selfa Sastre, Universitat de Lleida, Facultat de Ciències de l’Educació, Departament de Didàctiques Específiques, Avda. de l’Estudi General, 4, E-25001 Lleida, <msel@didesp.udl.cat>.

Zusammenfassung: Der Briefwechsel zwischen Joan Coromines (Barcelona, 1905 – Pineda de Mar, 1997) und Joan Sales (Barcelona, 1912–1983) dokumentiert in herausragender Weise Sales’ Mitarbeit bei der Sammlung von toponomastischen Daten für das *Onomasticon Cataloniae*, wobei Sales in Gemeinden und Pfarrbezirken im Camp de Tarragona, in den Bergen von Prades und in der Segarra unterwegs war. Sales berichtet Coromines in seinen Briefen von den Routen, die er wählt, und von den Schwierigkeiten, mit denen er sich in diesen Gegenden konfrontiert sieht. Ein Ergebnis dieser Feldaufenthalte ist das onomastische Inventar von Vallclara, dessen Edition den vorliegenden Aufsatz abrundet. ■

Summary: The epistolary relationship between Joan Coromines (Barcelona, 1905 – Pineda de Mar, 1997) and Joan Sales (Barcelona, 1912–1983) documents how Sales actively collaborated in the collection of toponymic materials for the *Onomasticon Cataloniae* in municipalities and parishes of the Camp de Tarragona, Muntanyes de Prades and the Segarra. Joan Sales reported to Coromines his routes and the difficulties that he encountered in these areas. A result of the surveys carried out in these sites is the collection of Vallclara (Tarragona) presented in our work. [Keywords: Joan Coromines; Joan Sales; *Onomasticon Cataloniae*; toponymy; Camp de Tarragona; Muntanyes de Prades; Segarra] ■